

Umuxanov Nodirjon Bobirovich

University of Business and Science

stajyor-o'qituvchisi

nodirbek_umukhanov@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur tezisda ingliz tilini o'rganish jarayonida leksikaning tutgan o'rni, lug'at boyligini rivojlantirishning ahamiyati hamda leksik kompetensiyaning kommunikativ faoliyatdagi vazifasi yoritiladi. Shuningdek, ingliz tilini o'qitishda zamonaviy metodlarning leksik ko'nikmalarni shakllantirishdagi samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida leksik birliklarning nutq jarayonidagi funksiyasi, ularni o'qitish usullari va amaliy qo'llanishiga alohida e'tibor qaratiladi.

Kalit so'zlar: leksika, ingliz tili, lug'at boyligi, kommunikativ kompetensiya, til o'qitish, leksik birlik, metodika, nutq faoliyati.

KIRISH. Bugungi globalashuv davrida ingliz tili xalqaro aloqa vositasi sifatida muhim o'rin egallamoqda. Dunyoning ko'plab mamlakatlarida ushbu til ilm-fan, texnologiya, biznes, diplomatiya va madaniyat sohalarida keng qo'llanilmoqda. Shu sababli ingliz tilini samarali o'rganish zamonaviy ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biriga aylangan.

Chet tilini o'rganish jarayonida grammatika, fonetika, tinglab tushunish va yozuv kabi ko'nikmalar muhim ahamiyat kasb etsa-da, leksika tilning asosiy mazmuniy negizi hisoblanadi. Inson har qanday fikrni ifodalashda avvalo so'zlardan foydalanadi. So'z boyligi yetarli bo'lmagan o'quvchi grammatik qoidalarni yaxshi bilgan taqdirda ham o'z fikrini erkin bayon qila olmaydi. Shu jihatdan qaraganda, ingliz tilini egallashda leksik kompetensiyani rivojlantirish ustuvor masalalardan biri hisoblanadi.

Tilshunoslikda leksika tilning eng harakatchan qatlami sifatida talqin qilinadi. Chunki jamiyat taraqqiyoti, texnologik rivojlanish va madaniy almashinuv natijasida til lug'at tarkibi muntazam ravishda boyib boradi. Ingliz tilida ham yangi so'zlar, qisqartmalar va terminlar paydo bo'lib, kundalik nutqda faol qo'llanilmoqda. Bu esa o'quvchilardan doimiy ravishda yangi leksik birliklarni o'zlashtirib borishni talab qiladi.

ASOSIY QISM.

Leksikaning til o'rganishdagi ahamiyati. Leksika tilning mazmuniy asosini tashkil qiladi. O'quvchi tilni o'rganish jarayonida dastlab so'zlarni o'zlashtiradi va ular orqali oddiy muloqotni amalga oshiradi. So'z boyligi ortib borgani sari nutqning mazmuni va sifati ham rivojlanadi.

Ko'plab metodist olimlarning fikricha, chet tilida muvaffaqiyatli muloqot qilish uchun yetarli lug'at zaxirasiga ega bo'lish zarur. O'quvchi qancha ko'p so'z bilsa, uning tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirish ko'nikmalari shunchalik rivojlangan bo'ladi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Ayniqsa, ingliz tilida kollokatsiyalar, frazeologik birliklar va idiomalarni o'rganish tabiiy nutqni shakllantirishga xizmat qiladi.

Masalan, **“make a decision”**, **“take a break”**, **“pay attention”** kabi birikmalar ingliz tilida keng qo'llaniladi. Agar o'quvchi ushbu birikmalarni to'liq shaklda o'zlashtirsa, uning nutqi sun'iy tarjima uslubidan xoli bo'ladi va tabiiy eshitiladi.

Leksik kompetensiya va kommunikativ faoliyat. Bugungi kunda til o'qitish metodikasida kommunikativ yondashuv muhim o'rin tutadi. Ushbu yondashuvga ko'ra, tilni o'rganishning asosiy maqsadi erkin muloqot qilish ko'nikmasini shakllantirishdan iborat. Bunda esa leksik kompetensiya hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Leksik kompetensiya deganda o'quvchining so'zlarni bilishi, ularning ma'nosini tushunishi va nutqda o'rinli qo'llay olishi tushuniladi. So'zlarni noto'g'ri qo'llash muloqotda turli tushunmovchiliklarni keltirib chiqaradi. Shu sababli leksikani o'qitishda faqat tarjimaga emas, balki kontekstga ham e'tibor qaratish zarur.

Masalan, ingliz tilidagi **“big” va “large”** so'zlari ma'nodosh hisoblanadi. Ammo ularning qo'llanish doirasi har doim ham bir xil emas. Ayrim holatlarda **“large amount”** tabiiy qo'llansa, **“big amount”** sun'iy eshitilishi mumkin. Bu esa o'quvchidan tilning uslubiy xususiyatlarini ham o'rganishni talab qiladi.

Leksikani o'qitishning zamonaviy usullari. Hozirgi davrda ingliz tilini o'qitishda innovatsion texnologiyalar keng qo'llanilmoqda. Zamonaviy metodlar o'quvchilarning leksik birliklarni tez va samarali o'zlashtirishiga yordam beradi.

Kontekst asosida o'qitish. So'zlarni alohida yodlash ko'pincha samarasiz hisoblanadi. Chunki o'quvchi vaqt o'tishi bilan ularni unutishi mumkin. So'zlarni gap yoki matn tarkibida o'rganish esa ularning xotirada uzoq saqlanishini ta'minlaydi.

Masalan, **“run”** fe'li turli kontekstlarda turlicha ma'no anglatadi:

- **run fast – tez yugurmoq;**
- **run a company – kompaniyani boshqarmoq;**
- **run out of time – vaqt tugamoq.**

Bu usul orqali o'quvchi so'zning bir nechta ma'nosini tabiiy ravishda o'zlashtiradi.

Multimedia vositalaridan foydalanish. Audio va video materiallar leksik ko'nikmalarni rivojlantirishda samarali vosita hisoblanadi. Film, podkast va qo'shiqlar orqali o'quvchi yangi so'zlarni tabiiy nutq jarayonida eshitadi. Bu esa talaffuz va tinglab tushunish ko'nikmalarining rivojlanishiga ham xizmat qiladi.

Interaktiv metodlar. Rolli o'yinlar, debatlar, savol-javob mashqlari va guruhli topshiriqlar o'quvchilarning faol ishtirokini ta'minlaydi. Ayniqsa, dialog asosidagi mashg'ulotlar yangi leksik birliklarni amaliy nutqda qo'llash imkonini beradi.

Raqamli ilovalar va platformalar. Bugungi kunda mobil ilovalar va onlayn platformalar orqali ingliz tilini o'rganish keng tarqalgan. Quizlet, Duolingo, Memrise kabi dasturlar o'yin elementlari yordamida lug'at boyligini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu platformalar o'quvchining mustaqil ta'lim olish ko'nikmasini ham rivojlantiradi.

MODERN PROBLEMS IN EDUCATION AND THEIR SCIENTIFIC SOLUTIONS

Mutolaaning leksik rivojlanishdagi o‘rni. Kitob mutolaasi til o‘rganishning eng samarali vositalaridan biridir. Badiiy asarlar, maqolalar va ilmiy matnlarni muntazam o‘qish o‘quvchining lug‘at boyligini oshiradi. Ayniqsa, ingliz tilidagi original adabiyotlarni mutolaa qilish tilning tabiiy uslubini tushunishga yordam beradi.

Mutolaa jarayonida o‘quvchi yangi iboralar, sinonimlar va uslubiy vositalarni o‘zlashtiradi. Bu esa uning yozma va og‘zaki nutqini boyitadi. Shuningdek, kitob o‘qish orqali grammatik konstruksiyalar ham tabiiy ravishda o‘zlashtiriladi.

Leksik xatolar va ularning sabablari. Ingliz tilini o‘rganishda uchraydigan asosiy muammolardan biri leksik xatolardir. Bunday xatolar ko‘pincha ona tilining ta‘siri natijasida yuzaga keladi. O‘quvchi ingliz tilidagi iboralarni o‘z tilidan to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima qilishga urinadi.

Masalan, ayrim o‘quvchilar **“strong rain”** birikmasini ishlatishi mumkin. Aslida ingliz tilida **“heavy rain”** shakli qo‘llaniladi. Bu kabi holatlar kollokatsiyalarni yetarli darajada bilmaslik natijasida yuz beradi.

Leksik xatolarni kamaytirish uchun o‘qituvchi o‘quvchilarni ko‘proq amaliy mashqlarga jalb qilishi zarur. Shuningdek, yangi so‘zlarni muntazam takrorlash va ularni real muloqotda qo‘llash muhim ahamiyatga ega.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, ingliz tilini o‘rganishda leksika hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Boy lug‘at zaxirasi o‘quvchining barcha nutqiy ko‘nikmalarini rivojlantiradi va kommunikativ faoliyat samaradorligini oshiradi. So‘z boyligi yetarli bo‘lmagan o‘quvchi grammatik qoidalarni bilgan taqdirda ham erkin muloqot qila olmaydi.

Shu sababli ingliz tilini o‘qitish jarayonida leksik kompetensiyani rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratish lozim. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv metodlar va multimedia vositalaridan foydalanish o‘quvchilarning leksik bilimlarini mustahkamlashda muhim omil bo‘lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, muntazam mutolaa, tinglab tushunish mashqlari va amaliy muloqot leksik ko‘nikmalarni rivojlantirishning samarali vositalari hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Jalolov J. J. Chet til o‘qitish metodikasi. – Toshkent: O‘qituvchi, 2012.
2. Harmer J. The Practice of English Language Teaching. – London: Pearson Education, 2007.
3. Nation I. S. P. Learning Vocabulary in Another Language. – Cambridge University Press, 2001.
4. Thornbury S. How to Teach Vocabulary. – Pearson Longman, 2002.
5. Richards J. C., Rodgers T. Approaches and Methods in Language Teaching. – Cambridge University Press, 2014.
6. Scrivener J. Learning Teaching. – Macmillan Education, 2011.

